

VÄNSTER-HÖGERSKALANS FÖRÄNDRING: ÖKAD BETYDELSE FÖR LIBERTÄRA OCH AUKTORITÄRA VÄRDEN

Magnus Hagevi, Institution för statsvetenskap, Linnéuniversitet
E-post | magnus.hagevi@lnu.se

Sammanfattning: Studien besvarar två frågeställningar. Har väljarnas självvalda position på vänster-högerskalan samband med libertära och auktoritära värderingar? Har den förändrade flyktingpolitiken ackompanjerats av ett starkare samband mellan människors självvalda placering på vänster-högerskalan och deras libertära och auktoritära värderingar? Data utgörs av två frågeundersökningar som riktades till representativa urval av den vuxna svenska befolkningen. Studien visar att människors självvalda position på vänster-högerskalan har samband med deras libertära och auktoritära värderingar. Den visar även att den förändrade flyktingpolitiken ackompanjerades av ett starkare samband mellan människors självvalda placering på vänster-högerskalan och deras libertära och auktoritära värderingar. Resultatet tyder på att den svenska befolkningen i allt större utsträckning använder den subjektiva vänster-högerskalan för att orientera sig i den nya politiken där libertära och auktoritära värderingar betyder allt mer.

Inledning

Länge har vänster-högerskalan beskrivits som en ”superfråga” som övergriper alla andra frågor (Inglehart och Dusan 1976). I tidigare forskning har svenska väljare framför allt associerat ekonomiska frågor till vänster och höger. Människor som uppfattar sig som vänster har i högre grad än de till höger önskat sig större offentlig sektor och högre skatter (Holmberg 1981). Men med den kulturella dimensionen mellan libertära och auktoritära värderingar har andra icke-ekonomiska frågor blivit viktigare i politiken. Medan ekonomiska vänster-högerfrågor har beskrivits som gammal politik med ekonomisk fördelning i fokus – vem får vad, när och hur – har vad som kallats ny politik med ett nytt innehåll växt fram. I centrum står den kulturella dimensionen med libertära och auktoritära värden som i mycket beaktar vem som får göra vad, när och hur. Flera forskare beskriver att libertära och auktoritära värden har ökad betydelse i västeuropeisk politik (Kitschelt 1994, Flanagan och Lee 2003), så även i Sverige (Hagevi 2015a). Detta kan även förändra hur väljarna relaterar till vänster-högerskalan. Har väljarnas självvalda position på vänster-högerskalan samband med deras libertära och auktoritära värderingar?

Efter riksdagsvalet 2014 undersöktes i vad mån den nya libertära-auktoritära skalan är oberoende från den väletablerade vänster-högerskalan eller om det finns ett samband mellan dem (Hagevi 2015a). Slutsatsen var då var att dessa skalor till stor del var självständiga, men att det fanns ett svagt samband mellan var väljarna placerade sig på vänster-högerskalan och på libertära-auktoritära dimensionen.

En fråga är om sambandet mellan väljarnas självuppfattade position på vänster-högerskalan och libertära samt auktoritära värderingar har blivit starkare och om människors libertära och auktoritära värden integreras i vänster-högerskalan. Förändringar i svensk politik kan vara en katalysator för att integrera nya frågor i vänster-högerskalan. Sverigedemokraternas framväxt är en sådan förändring. Kopplat till detta är en annan förändring av svensk politik som skedde i samband med ett ökat antal asylsökande under 2015. Från att ha hälsat flyktingar välkomna införde den socialdemokratiska ledda regeringen en betydligt mer restriktiv flyktingpolitik. Generellt förändrade partierna sin retorik till att vara mer kritisk till flyktingmottagande. I samband med denna förändring ökade andelen svenskar som ville ha en mer restriktiv flyktingmottagande (Demker 2017). Denna förändring kan ha ackompanjerats av att människors självvalda placering på vänster-högerskalan har starkare samband med libertära och auktoritära värden efter 2015 än före detta år. Har den förändrade flyktingpolitiken ackompanjerats av ett starkare samband mellan människors självvalda placering på vänster-högerskalan och deras libertära och auktoritära värderingar?

Förändrade värderingar mellan generationer

Redan på 1970-talet hävdade statsvetaren Ronald Inglehart (1977) att det pågick en värdeförändring mot mer libertära värden (Inglehart kallar dock värdena för postmaterialistiska): självförverkligande, individualism och en ökad vilja för individen att framhäva sig själv, normkritik, gränsöverskridande, auktoritetsuppror, fria livsstilsval och ett bejakande av globalisering. Inglehart menade att konflikten mellan ekonomiska intressen i allt större utstäckning ersattes av kulturella värdekonflikter. Han förband värdeförändringen till framväxten av en ny vänster som

innehöll nya partier – som gröna miljöpartier – och reformerade vänsterpartier. Dessa partier betonade libertära värden i större utsträckning än med tidigare. Samtidigt menade Inglehart att skillnaden mellan det som han uppfattade vara materialistiska partier (socialdemokratiska och borgerliga partier) minskade. Värderingsförändringarna bland väljarna innebar att partiernas väljarbaser förändrades och att nya partier representerade nya väljargrupper med nya värderingar.

Inglehart fick dock tidigt möta kritik av bland annat statsvetaren Scott Flanagan (Inglehart och Flanagan 1987). Han höll med Inglehart om att det skett en värdeförändring, men att den främst rörde en förändring av vad som uppfattas som viktigt, från materiella till mer icke-materiella värden. Men enligt Flanagan kvarstod den materiella konflikten om statens roll i ekonomin mellan vänster och höger. Men det grodde också en konflikt för *ny politik*. De växande libertära värderingarna födde en motreaktion som Inglehart inte hade beaktat. Det fanns samhällsgrupper vars värderingar alltså *inte* var libertära, utan som behöll mer auktoritära värderingar. Personer som innehade auktoritära värderingar betonade nationell gemenskap med stark invandringskritik, klara auktoriteter och traditionella normer samt hårda straff för dem som bryter mot dem. Därmed etablerades en värdebaserad konflikt mellan väljare med libertära och auktoritära värderingar. Flanagan pekade på att värdeförändringen kunde leda till en partipolitisk omställning som utöver libertära partier även innebar framväxten av partier på den auktoritära sidan av den värdebaserade skiljelinjen. Vid sidan av libertära partier – som gröna miljöpartier – växte till exempel radikala högerpopulistpartier fram på den auktoritära sidan.

Data och variabler

För att undersöka den nya politiken och dess relation till vänster-högerskalan genomförde Surveyinstitutet på Linnéuniversitetet två frågeundersökningar höstarna 2014 och 2016 (Hagevi 2015b, 2016). I den första – *Survey 2014* – var antalet svarande 1 272 personer (svarsandelen var 42 procent) och i den andra – *Survey 2016* – 1 290 personer (svarsandelen var 43 procent).

I både *Survey 2014* och *Survey 2016* ingick en fråga om människors självvalda placering på vänster-högerskalan. Vänster-högerskalan är så etablerad så att människor identifierar sig med olika positioner på vänster-högerskalan och uppfattar sig vara till vänster, i mitten, eller till höger i politiken utan att få mer information om vad som avses med dessa rumsliga begrepp. I *Survey 2014* och *2016* ställdes frågan *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var skulle du placera in dig själv på en sådan vänster-högerskala?* Det var möjligt att avge sitt svar på en 11-gradig skala som gick från 0 (som var markerat med *långt till vänster*) till 10 (som var markerat med *långt till höger*). På skalan var 5 markerat med *mitten*.

I *Survey 2014* och *2016* ingick även fyra frågor som avsåg att undersöka grundläggande libertära och auktoritära värderingar. På samtliga frågor kunde svarspersonen avge svar på en 11-gradig skala där skalans olika poler fick representera libertära respektive auktoritära värden.

Den första frågan avsåg att undersöka hur svarspersonerna värderade nationell suveränitet jämfört med globalisering: *Vissa tycker det är bäst med nationell suveränitet där gränser mellan länder har stor betydelse medan vissa tycker att det är bra med globalisering där gränser mellan länder*

betyder allt mindre. Var någonstans skulle du placera dig på skalan nationell suveränitet – globalisering? Den 11-gradiga skalan gick från nationell suveränitet (0) till globalisering (10).

Den andra frågan avsåg att undersöka värderingar som var knutna till traditionella normer och anpassning av sin livsstil i jämförelse med gränslös normkritik och valfrihet vad gäller livsstil: *I ett samhälle finns olika informella normer om hur folk ska vara. Vissa tycker att de som avviker från majoritetens normer ska anpassa sig till dessa, medan vissa tycker att de som avviker från majoriteten ska få göra det. Var någonstans skulle du placera dig på skalan anpassa sig – få avvika?* Denna gång gick skalan från *anpassa sig* (0) till *få avvika* (10).

Den tredje frågan rörde synen på ett mångkulturellt samhälle eller en gemensam nationell kultur: *Vissa vill att det svenska samhället ska ha en gemensam kultur medan vissa vill att det svenska samhället ska vara mångkulturellt. Var någonstans skulle du placera dig på skalan en gemensam kultur – mångkultur?* Skalan gick från *en gemensam kultur* (0) till *mångkultur* (10).

Den fjärde frågan beaktade synen på brott och straff: *Vissa vill att brottslingar ska vårdas medan vissa vill att de ska straffas. Var någonstans skulle du placera dig på skalan vård av kriminella – straff för kriminella?* Svarsskalan gick från *straff för kriminella* (0) till *vård av kriminella* (10).

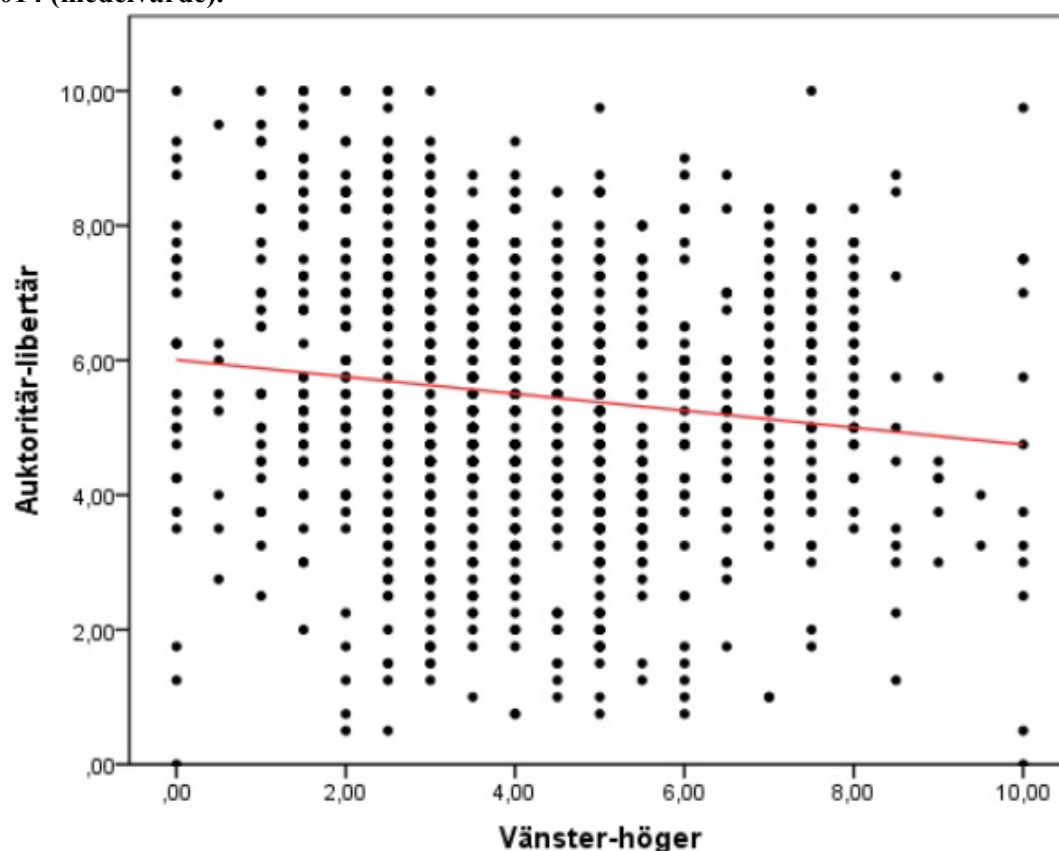
Den som avgivet svar som var närmare nationell suveränitet, anpassa sig, en gemensam kultur och straff för kriminella antogs ha mer auktoritära värderingar än de vars svar var närmare globalisering, få avvika, mångkultur och vård av kriminella. För att konstruera den auktoritära-libertära skalan summerades svarspersonernas svar och dividerade med fyra (antalet frågor). På så sätt erhöles en 11-gradig skala som gick från auktoritär (0) till libertär (10).

Resultat

I figur 1 redovisas sambandet där väljarna på en mätpunkt representeras av en prick och sambandet styrka illustreras av den svagt lutande linjen. Det visar sig då att det finns ett måttligt samband mellan väljarnas placering på den subjektiva vänster-högerskalan och den libertära-auktoritära dimensionen då personer till höger oftare hade auktoritära värderingar än vad som var fallet med personer till vänster. Av figur 1 torde det framgå att det var långt ifrån ett perfekt samband mellan den subjektiva vänster-högerskalan och den libertära-auktoritära dimensionen, eftersom många punkter som visade att flera personer avvek från detta svaga samband.

Vid 2014 års riksdagsval var sambandet mellan den subjektiva vänster-högerskalan och den libertära-auktoritära dimensionen $r=-0,21$ ($p<0,01$). Att sambandet var negativt visade att väljare till höger något oftare hade auktoritära värderingar än väljare till vänster.

Figur 1. Väljarnas placering på vänster-högerskalan och den libertära-auktoritära skalan år 2014 (medelvärde).

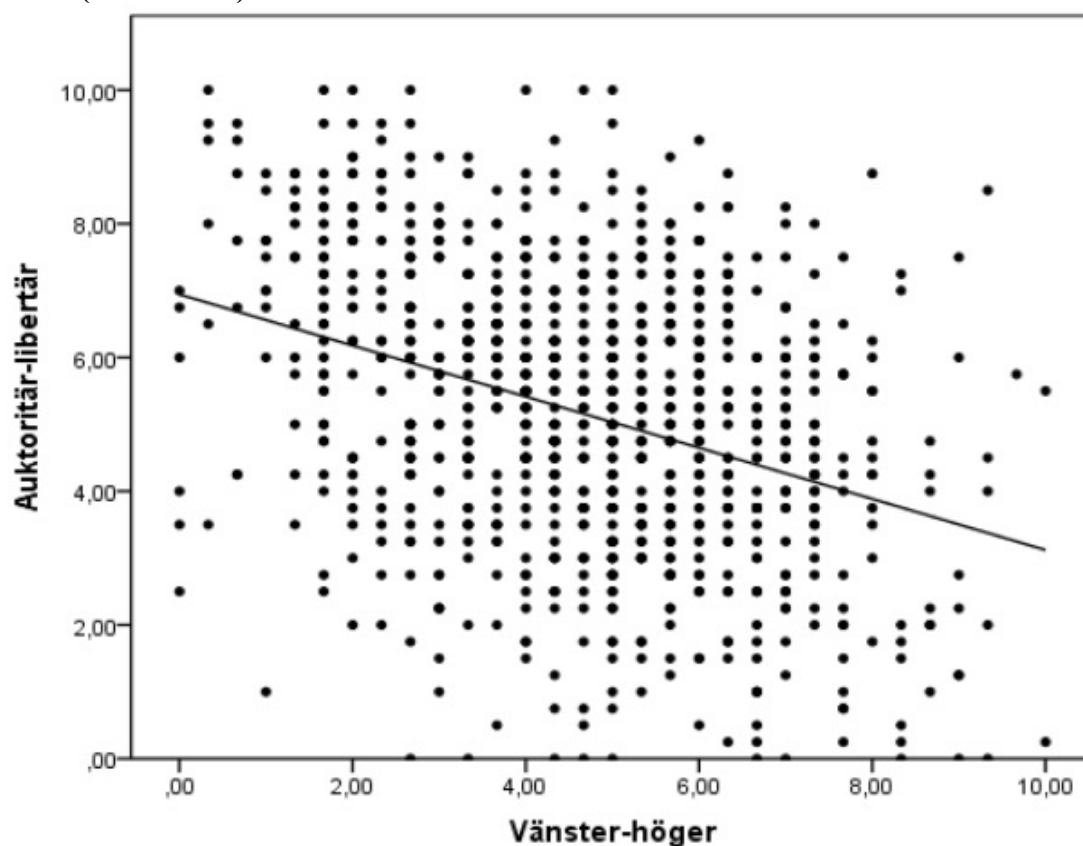

Genom Surveyinstitutets frågeundersökning från 2016 kan motsvarande undersökning genomföras med samma frågeformuleringar som användes i samband med frågeundersökningen två tidigare. Resultatet redovisas i figur 2.

I undersökningen från 2016 i figur 2 framgår det återigen att det inte är ett perfekt samband mellan väljarnas placering på den subjektiva vänster-högerskalan och deras placering på den libertära-auktoritära dimensionen. Men jämfört med 2014 har sambandet blivit starkare ($r=-0,36$, $p<0,01$) och linjen som visar på sambandet lutar mer i 2016 års mätning i figur 2 än vad motsvarande linje gjorde i 2014 års mätning i figur 1.

Det här redovisade resultatet indikerar att libertära och auktoritära värderingar i ökad utsträckning har integrerats med väljarnas position på vänster-högerskalan. I så fall är det möjligt att svensk politik är på väg att återigen bli endimensionell. Det finns dock all anledning att vara försiktig med sådana slutsatser. En stor del av det starkare sambandet mellan åsiktsdimensionerna förklaras av att medborgare som sympatiserar med Sverigedemokraterna (vilka är de väljare som har de tydligaste auktoritära värderingarna) i större utsträckning placerat sig till höger 2016 än vad som var fallet 2014. De övriga partiernas sympatisörer gjorde inte lika stora förflyttningar högerut.

Figur 2. Väljarnas placering på vänster-högerskalan och den libertära-auktoritära skalan år 2016 (medelvärde).

Slutsatser

Människors självvalda position på vänster-högerskalan har samband med deras libertära och auktoritära värderingar. Personer som uppfattar sig stå till höger i politiken tenderar att i större utsträckning ha auktoritära värderingar jämfört med människor som står till vänster i politiken. Dessa tenderar istället ha mer libertära värderingar än de som till höger i politiken.

Den förändrade flyktingpolitiken ackompanjerades av ett starkare samband mellan människors självvalda placering på vänster-högerskalan och i vad mån de omfamnar libertära och auktoritära värderingar. Sambandet mellan människors placering på vänster-högerskalan och libertära och auktoritära värderingar fördubblades mellan 2014 och 2016. Gissningsvis var denna förändring i alla fall delvis – och kanske till största del – beroende av den förändrade flyktingpolitik som infördes av den socialdemokratiskt ledda regeringen i samband med det ökande antalet asylsökande 2015.

Resultatet tyder på att den subjektiva vänster-högerskalan i allt större utsträckning används av svenska befolkningen för att orientera sig i den nya politiken där libertära och auktoritära värderingar betyder allt mer. För att uttala sig om en förändring över tid behövs fler studier än två

undersökningar som är gjorda relativt tätt in på varandra. Det finns anledning att återkomma till i vad mån vänster-höger-skalan integrerar libertära och auktoritära värderingar samt vad det innebär för hur människor relaterar ekonomiska frågor till vänster och höger.

Referenser

- Demker, Marie (2017) "Ökat motstånd mot flyktingmottagning och invandrares religionsfrihet" s 475–488 i *Larmar och gör sig till (SOM-rapport nr 70)*, red Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson och Maria Oskarson. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Flanagan, Scott C och Aie-Ree Lee (2003) "The New Politics, Culture Wars, and the Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies." *Comparative Political Studies*, 14 (3): 403–444.
- Hagevi, Magnus (2015a) *Den svenska väljaren*. Malmö: Gleerups.
- Hagevi, Magnus (2015b) "Survey 2014: Teknisk rapport." *Surveyjournalen*, 2 (1–2): 125–132.
- Hagevi, Magnus (2016) "Survey 2016: Teknisk rapoort." *Surveyjournalen*, 3 (2): 20–29.
- Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Wester Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald och Sidjanski Dusan (1976) "The Left, the Right, the Establishment and the Swiss Electorate" s 225–242 i *Party Identification and Beyond*, red Ian Budge, Ivor Crewe och Dennis Farlie. London: John Wiley.
- Inglehart, Ronald och Scott C Flanagan (1987) "Value Change in Industrial Societies." *American Political Science Review*, 81 (4): 1289–1319.
- Holmberg, Sören (1981) *Svenska väljare*. Vällingby: LiberFörlag Publica.
- Kitschelt, Herbert (1994) *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.